

Ключові слова: професійна діяльність, професійна компетентність, педагогічна майстерність, особистісно-орієнтоване .

Солодовник Т.А., Бударина А.С.
**РАЗВИТИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО МАСТЕРСТВА У
БУДУЩИХ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ В УСЛОВИЯХ ОБУЧЕНИЯ В
МАГИСТРАТУРЕ**

В статье авторы рассматривают понятия педагогического мастерства. Отдельно выделяют такие методы как личностно-ориентированное обучение и психолого-педагогический тренинг, которые способствуют развитию личности будущего педагога, его самореализации и самоактуализации.

Ключевые слова: профессиональная деятельность, профессиональная компетентность, педагогическое мастерство, личностно-ориентированное .

Solodovnyk T., Budarina O.

DEVELOPMENT OF PEDAGOGICAL SKILLS OF THE FUTURE TEACHERS IN CONDITIONS OF STUDYING IN A MASTER DEGREE

The authors in the article describe methods of pedagogical skills of the future teachers. Especially allocate techniques such as student-centered learning and psycho-pedagogical training, which contribute to the development of the personality of the future teacher, their self-realization and self-actualization.

Keywords: professional activity, professional competence, pedagogical skills, student-oriented

Стаття надійшла до редакції 05.04.2015

УДК 378.14 (476)

*Стешенко В.В.,
Глухів, Україна*

**ВИЗНАЧЕННЯ ВИРОБНИЧИХ ФУНКЦІЙ, ТИПОВИХ ЗАДАЧ
ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПРОФЕСІЙНИХ УМІНЬ ВЧИТЕЛЯ НА ОСНОВІ
ПРЕДМЕТНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОГО ПІДХОДУ**

Постановка проблеми та її зв'язок з науковими чи практичними завданнями. Входження України в світовий освітній простір вимагає прискорення процесів реформування вищої освіти. З цією метою в 2013 році в країні було прийнято національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року та Галузеву концепцію розвитку неперервної вищої освіти, а в 2014 році – Закон України «Про вищу освіту». Ці документи визначають основні напрями та шляхи удосконалення змісту, структури та організації навчального процесу у ВНЗ, зокрема в педагогічних, забезпечення якості професійної педагогічної освіти, запровадження європейського досвіду професійної підготовки майбутніх педагогів тощо.

Відомо, що визначення змісту вищої освіти здійснюється на основі освітньо-кваліфікаційних характеристик (ОКХ) і освітньо-професійних програм (ОПП). Методика їх складання з урахуванням компетентнісного підходу була запропонована ще в 2008 році [3] й використовується до сьогодні. Однак, перегляд складених ОКХ і ОПП з педагогічних спеціальностей засвідчує, що їх укладачі все ще утруднюються у визначенні переліку компетентностей, типових задач і професійних умінь учителів, а також відповідних до них компетенцій, змістових модулів і блоків змістових модулів. У результаті, створені документи не в повній мірі відображають зміст професійної діяльності вчителя й не дозволяють чітко визначити необхідний зміст навчання студентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ознайомлення з окремими публікаціями закордонних колег свідчить, що в них справи обстають не набагато краще. Наприклад, перелік визначених компетентностей до підготовки фахівців соціально-педагогічного спрямування у ВНЗ Польщі [2] також не вирізняється чіткістю, виваженістю та зрозумілістю.

Визначенню різноманітних професійних компетентностей присвячено наукові праці багатьох учених. Професійні компетентності педагога досліджували Т. Браже, І. Зімняя, Н. Кузьміна, Є. Павлютенков, О. Пехота, В. Сластьонін, Т. Шамова та інші вчені. Професійні компетентності вчителя, зокрема трудового навчання, вивчали О. Коберник, В. Сидоренко, В. Симоненко, В. Бронніков, Н. Шипіцин і ін. Але їх складові часто визначалися без належного обґрунтування і їх використання при складанні освітніх стандартів не вбачається зручним.

У нормативних документах з розроблення складових системи галузевих стандартів вищої освіти в Україні [2] задекларовано використання для побудови ОКХ та ОПП суб'єктно-діяльнісного підходу. Однак, запропонована в них методика складання ОКХ та ОПП вимагає додаткового роз'яснення, уточнення та доповнення. Зокрема, ця методика

має враховувати не тільки суб'єктно-діяльнісний підхід, а й предметно-функціональний [5].

Мета статті (постановка завдань). Розкрити сутність методики складання ОКХ в частині визначення переліку виробничих функцій, типових задач діяльності та професійних умінь діяльності вчителя з урахуванням предметно-функціонального підходу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Складання ОКХ вчителя, як відомо, здійснюється на основі суб'єктно-діяльнісного підходу. Визначення ж основних елементів ОКХ – видів діяльності, виробничих функцій, типових задач і професійних умінь визначається на основі функціонального підходу. Цей підхід ґрунтується на основі психологічної структури діяльності вчителя, яка була запропонована ще Н. Кузьміною, О. Щербаков і іншими вченими. Загальним питанням побудови змісту підготовки спеціаліста на основі цього підходу присвячено праці В. Козакова, О. Крокінської, А. Лігоцького, Е. Смірної, В. Сластьоніна, Н. Талізної та інших учених-педагогів. Вони встановили, що зміст професійної освіти слід формувати не на основі певних наук чи окремих системних вимог, а на основі відповідних професійних задач, які входять до складу виробничих функцій чи видів діяльності спеціаліста певної професії, спеціальності, кваліфікації [3]. Визначені згідно з таким підходом види діяльності, функції, задачі та професійні вміння, утворюють складну структуру діяльності спеціаліста, яка відображається в сучасних освітньо-кваліфікаційних характеристиках. Таким підходом користувалися й укладачі стандарту вищої педагогічної освіти професійної підготовки майбутніх учителів.

Однак, при розробці ОКХ спеціаліста, зокрема вчителя, слід враховувати окрім функціонального ще й предметний підхід. Адже професійна діяльність будь-якого спеціаліста характеризується не лише функціями, а й предметом (об'єктом) діяльності, про що зазначається і у відповідних нормативних положеннях [3]. Окрім того, ще Ю. Чубук, Г. Таукач та В. Ожогін [6], а слідом за ними й С. Архангельський [1], зазначали, що для моделювання обсягу знань спеціаліста використання функціонального підходу не є достатнім. Вони рекомендували враховувати й іншу предметну складову структури виробничої діяльності спеціаліста, яка передбачає врахування об'єктів його діяльності. Це обумовлено тим, що зміст навчання має відтворювати в собі риси тієї діяльності, яка кристалізована, кумульована в її предметі чи явищі, точніше в системах, з якими працюють фахівці. Тобто навчальна діяльність завжди направлена на певний предмет (об'єкт), матеріальний чи ідеальний, і вона завжди є не тільки функціональною, а й предметною. Отже, при визначенні ОКХ слід спиратися не тільки на функції, а й на предмет діяльності спеціаліста.

Зважаючи на це, складання ОКХ підготовки вчителя, як і інших спеціалістів, слід починати з визначення системи об'єктів його професійної діяльності на різних рівнях організації цієї діяльності: на рівні типу та виду діяльності, на рівні виробничих функцій і типових задач діяльності, а також на рівні професійних умінь.

На найбільш високому рівні узагальнення професійних дій для спеціаліста з вищою освітою характерним є володіння декількома видами економічної діяльності, необхідними для взаємодії з цілісним об'єктом-системою. Для педагога таким об'єктом-системою, як відомо, є процес становлення особистості дитини. Отже, види професійної діяльності педагога пов'язані з перетвореннями та змінами особистості дитини відповідно до соціальних вимог. У цьому разі об'єктами професійної діяльності педагога є: особистість (її психологія), освітня галузь, за допомогою якої формується ця особистість, та соціум навчального закладу, в якому вона формується. Відповідно до цих об'єктів видами економічної діяльності педагога (вони ж є спеціальностями чи первинними посадами) має бути робота (професія) вихователя, навчальна робота (професія) вчителя та організаційна робота керівництва (професія менеджера). У чинних же ОКХ узагальнений об'єкт діяльності вчителя визначається тільки на рівні виду діяльності й тільки з точки зору функціонального підходу, а саме – як процес навчання людини в середніх навчальних закладах.

Нижчий рівень узагальнення професійних дій належить виробничій функції. Оскільки це поняття трактується науковцями неоднозначно, то зупинимось на ньому більш докладно. Так, функція діяльності розглядається вченими як проявлення цілісності діяльності та є її інтегративною характеристикою. Виробнича функція показує залежність зміни однієї частини системи від іншої й передбачає певні наслідки перетворення в процесі діяльності. У професійній діяльності, як зазначала О. Крокінська, функція містить «у знятому вигляді» мету та результат цієї діяльності, які продиктовані структурою виробничої діяльності, й підкреслює її необхідний характер. Структура функції є точною характеристикою робочого місця в системі певної організації [4]. Виробничі функції визначаються відповідно до первинних посад, які можуть займати спеціалісти після закінчення вищого навчального закладу (тобто, як коло обов'язків, що виконує спеціаліст відповідно до займаної посади та які встановлюються посадовою інструкцією або кваліфікаційною характеристикою).

Так виробнича функція трактується і в рекомендаціях з розробки стандартів. Однак у якості самих функцій укладачі рекомендацій називають функції будь якої діяльності, які хоч і мають відношення до кола обов'язків, але не є тим же. Це: дослідницька, проектувальна, організаційна,

управлінська, технологічна, контрольна, прогностична та технічна. Ми не будемо в рамках цієї статті доводити їх доцільність, але мусимо відмітити, що ці функції однозначно не враховують предметний зміст діяльності вчителя (об'єкти з кола обов'язків) і не в повній мірі відображають посадові обов'язки педагога, зокрема вчителя.

Разом з цим слід зазначити, що з точки зору предметно-функціонального підходу виробничі функції вчителя, як і інших спеціалістів, мають визначати системи об'єктів його професійної діяльності на рівні професійних обов'язків. Оскільки такими об'єктами діяльності, наприклад вчителя-предметника, є шкільне середовище, виховний процес, зміст навчання, методика викладання, позакласна робота, матеріальна база, то до його виробничих функцій слід віднести соціальну, виховальну, навчальну, методичну, розвивальну, організаційну, матеріально-технічну.

Ще нижчий рівень узагальнення професійних дій належить типовим професійним задачам, зміст яких також необхідно уточнити. Так, типова задача діяльності в педагогічній літературі визначається як мета, що задана в певних умовах, та є характерною для більшості виробничих або соціальних ситуацій. Вона не містить у собі конкретних даних і передбачає визначення лише шляхів її вирішення. Тобто типову задачу діяльності вчені розглядають як способи та форми здійснення діяльності [4]. Причому на емпіричному рівні типова задача професійної діяльності виражається через конкретні види робіт. Їхній перелік статично та в особливій формі (без урахування процесуальної послідовності) відображає технологію виконання певної функції. Це твердження є досить важливим для визначення типології задач діяльності педагога та дає змогу дещо поіншому, чим це є в літературі, розглянути їхню структуру.

З урахуванням предметно-функціонального підходу згідно з запропонованим нами переліком виробничих (трудових) функцій учителя ми можемо назвати відповідні їм типові задачі його діяльності. Наприклад, для методичної функції це: підготовка до навчального року (об'єкт – зміст навчального предмета чи освітньої галузі), підготовка до викладання теми (об'єкт – зміст навчальної теми), підготовка до проведення уроку (об'єкт – зміст уроку), підготовка до позаурочної роботи та позакласних заходів з навчального предмета (об'єкт – зміст відповідної роботи), самоосвіта (об'єкт – зміст самоосвіти) тощо. Як бачимо, їх перелік виявляється очевидним і зрозумілим. Окрім того, виходячи з задекларованого трактування поняття компетентності, приведеного в методиці [3], здатність щодо вирішення цих задач і є професійними компетентностями. Визначені таким чином типові задачі діяльності вчителя чи його компетентності утворюють цілісні системи дій, які повністю характеризують відповідні виробничі функції чи вичерпно розкривають зміст відповідних обов'язків

учителя. У чинних же ОКХ типові задачі діяльності вчителя не відзначаються цілісністю та вираженістю.

Найнижчий рівень узагальнення належить професійним вмінням, які забезпечують вирішення типових задач діяльності. У педагогічній літературі вміння визначаються як здатність людини виконувати певні дії під час здійснення тієї чи іншої діяльності на основі відповідних знань. Уміннями та навичками формалізовані ті прийоми та засоби діяльності, за допомогою яких безпосередньо здійснюється перетворення проблемної ситуації в процесі її вирішення. У вищих навчальних закладах вони і є предметом цілеспрямованого формування. Оскільки, виконання типових задач передбачає певну технологію виконання дій, то вміння пов'язують з компонентами цієї діяльності, які спрямовані на такі об'єкти, як: матеріали, засоби, процес, умови та результат діяльності. Алгоритми дій щодо цих компонентів і зумовлюють технологію виконання будь-яких типових професійних задач спеціаліста [4]. Наприклад, відповідно до типової задачі вчителя-предметника «дослідження педагогічної ефективності методичних розробок», такими вміннями є: визначення проблеми дослідження, добір засобів і методів дослідження, проведення дослідження, визначення умов ефективного використання розробок, складання аргументованих висновків. У чинних же ОКХ, як не дивно, використовується набір недостатньо узгоджених професійних умінь, які визначаються укладачами не з огляду на зміст професійної діяльності вчителя, а на зміст відповідних навчальних дисциплін.

Висновки. Таким чином, на основі предметно-функціонального підходу в ОКХ виробничі функції вчителя слід представити таким переліком: виховна, навчальна, методична, розвивальна, організаторська, соціально-педагогічна та ін. Типові задачі діяльності (професійні компетентності) вчителя слід визначати відповідно до цього переліку. Вони мають відображати шляхи виконання виробничих функцій. Професійні вміння вчителя (мають бути пов'язані з вибором предмета, засобів, процедур, умов діяльності та оцінки її результатів) слід визначати до кожної типової задачі. Така методика складання ОКХ дозволяє визначити реальні виробничі функції вчителя, зрозумілі задачі його діяльності та конкретні професійні вміння.

При складанні нових ОКХ вчителя слід користуватися переліком видів діяльності, виробничих функцій, типових задач і професійних умінь, які визначені на основі предметно-функціонального підходу. При чому, від не відміння існуючий, а доповню та розширює розуміння останнього.

Використання відповідно складеної ОКХ надає для наступного складання ОПП конкретні дані, які сприяють чіткому визначенню змістових

модулів і компетенцій, тобто формуванню виправданого та оптимізованого змісту освіти майбутнього вчителя.

Список літератури: 1. Архангельский С.И. Лекции по научной организации учебного процесса в высшей школе / С.И. Архангельский. – М. : Высшая школа, 1976. – 200 с. 2. Грицюк Л. Компетентнісний підхід до підготовки фахівців соціально-педагогічного спрямування у ВНЗ Польщі / Л. Грицюк, А. Лякішева // Вища школа – 2014. – №10. – 63-70. 3. Комплекс нормативних документів для розроблення складових системи галузевих стандартів вищої освіти. – К. : ІТЗО, 2008. – 68 с. 4. Моделирование деятельности специалиста на основе комплексного исследования: монография / Под ред. Е.Э. Смирновой. – Л. : Изд-во Ленинградского ун-та, 1984. – 177 с. 5. Стешенко В.В. Теоретико-методичні засади фахової підготовки майбутнього вчителя трудового навчання в умовах ступеневої освіти : монографія / В.В. Стешенко. – Слоб'янськ: СДПУ, 2004. – 188 с. 6. Чубук Ю.Ф. Принципы научной организации высшего строительного образования / Ю.Ф. Чубук, Г.Л. Таукач, В.Я. Ожогин. – К. : Изд. Киевского университета, 1970. – 92 с.

Bibliography (transliterated): 1. Arkhanhel'skiyy S.Y. Lektsyy po nauchnoy orhanyzatsyy uchebnoho protsessa v vysshhey shkole / S.Y. Arkhanhel'skiyy. – M. : Vysshaya shkola, 1976. – 200 s. 2. Hrytsyuk L. Kompetentnisnyy pidkhid do pidhotovky fakhivtsiv sotsial'no-pedahohichnoho spryamuvannya u VNZ Pol'shchi / L. Hrytsyuk, A. Lyakishcheva // Vyscha shkola – 2014. – #10. – 63-70. 3. Kompleks normatyvnykh dokumentiv dlya rozroblennya skladovykh systemy haluzevykh standartiv vyshchoyi osvity. – K. : ITZO, 2008. – 68 s. 4. Modelyrovanye deyatel'nosti spetsyalysta na osnove kompleksnoho yssledovannya: monohrafiya / Pod red. E.E. Smyrnovoy. – L. : Yzd-vo Lenynhradskoho un-ta, 1984. – 177 s. 5. Steshenko V.V. Teoretyko-metodychni zasady fakhovoyi pidhotovky maybutn'oho vchytelya trudovoho navchannya v umovakh stupenevoyi osvity : monohrafiya / V.V. Steshenko. – Slov'yans'k: SDPU, 2004. – 188 s. 6. Chubuk Yu.F. Pryntsyry nauchnoy orhanyzatsyy vyssheho stroytel'noho obrazovannya / Yu.F. Chubuk, H.L. Taukach, V.Ya. Ozhohyn. – K. : Yzd. Kyevskoho unyversyteta, 1970. – 92 s.

Стешенко В.В.

ВИЗНАЧЕННЯ ВИРОБНИЧИХ ФУНКЦІЙ, ТИПОВИХ ЗАДАЧ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПРОФЕСІЙНИХ УМІНЬ ВЧИТЕЛЯ НА ОСНОВІ ПРЕДМЕТНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОГО ПІДХОДУ

Розкрито сутність предметно-функціонального підходу до визначення змісту освітньо-кваліфікаційної характеристики спеціаліста, показано необхідність його використання для побудови освітньо-кваліфікаційної характеристики вчителя та уточнено на основі такого підходу цілісну багаторівневу структуру змісту її елементів: видів професійної діяльності педагога, функцій його професійної діяльності, типових задач і професійних умінь спеціаліста.

Ключові слова: вчитель; освітньо-кваліфікаційна характеристика; предметно-функціональний підхід.

Стешенко В.В.

**ОПРЕДЕЛЕНИЕ ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ ФУНКЦИЙ,
ТИПОВЫХ ЗАДАЧ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ И ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ
УМЕНИЙ УЧИТЕЛЯ НА ОСНОВЕ ПРЕДМЕТНО-
ФУНКЦИОНАЛЬНОГО ПОДХОДА**

Раскрыта сущность предметно-функционального подхода к определению содержания образовательно-профессиональной характеристики специалиста, показана необходимость его использования для построения образовательно-квалификационной характеристики учителя и уточнено на основе такого подхода целостную многоуровневую структуру содержания ее элементов: видов профессиональной деятельности педагога, производственных функций, типовых задач и профессиональных умений.

Ключевые слова: учитель; образовательно-квалификационная характеристика; предметно-функциональный подход.

Steshenko V.V.

**DEFINING TEACHER'S WORKING FUNCTIONS, TYPICAL
TASKS AND PROFESSIONAL SKILLS ON THE BASIS OF SUBJECT-
FUNCTIONAL APPROACH**

The article deals under with defining the essence of subject-functional approach to the contents of educational and professional characteristics of the specialist; revealing the necessity of its usage in working out the teacher's educational characteristics and specifying the many-staged structure of the content and its elements on the basis of such approach. Among them are the types of teachers' professional activity, his working functions, typical tasks and professional skills.

Key words: educational qualification characteristics; subject-functional approach; teacher.

Стаття надійшла до редакції 05.04.2015

УДК 378.147:004

*Шроль Т.С.
Рівне, Україна*

**ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ
ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ**

Постановка проблеми. Запровадження компетентнісного підходу в освіту та інформатизація суспільства, яка стає все більш динамічною, висуває нові вимоги до виховання і навчання майбутніх учителів, їх